

Видавнича група «Наукові перспективи»

Християнська академія педагогічних наук України

«Вісник науки та освіти»

№ 11(41) 2025

Київ – 2025

Publishing Group «Scientific Perspectives»

Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

"Bulletin of Science and Education"

№ 11(41) 2025

Kyiv – 2025

«Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)»:
журнал. 2025. № 11(41) 2025. С. 4183

Рекомендовано до видавництва Всеукраїнською Асамблеєю докторів наук з державного управління (Рішення від 01.12.2025, № 1/12-25)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України 10.10.2022 № 894 журналу присвоєні категорії "Б" із історії та археології (спеціальність - 032 Історія та археологія) та педагогіки (спеціальність - 011 Освітні, педагогічні науки)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 23.12.2022 № 1166 журналу присвоєна категорія Б з філології (спеціальність - 035 філологія)

Журнал видається за підтримки Інституту філософії та соціології Національної академії наук Азербайджану, Всеукраїнської асоціації педагогів і психологів з духовно-морального виховання та Всеукраїнської асамблеї докторів наук з державного управління

Журнал публікує наукові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів філології, соціології, науки про освіту, історії, археології, а, також, культурології та мистецтвознавства з метою їх впровадження у сучасний науково-освітній простір.

Цільова аудиторія: вчені, лінгвісти, літературознавці, перекладачі, мистецтвознавці, культурознавці, педагоги, соціологи, історики, археологи, а, також, інші фахівці з різних сфер життєдіяльності суспільства, де знаходить застосування тематика наукового журналу

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar

Головний редактор: Гурко Олена Василівна - доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, (Дніпро, Україна)

Редакційна колегія:

- ✦ Александрова (Верба) Оксана Олександрівна – доктор мистецтвознавства, доцент, професор кафедри теорії музики Харківського національного університету імені І. П. Котляревського, (Харків, Україна)
- ✦ Афонін Едуард Андрійович - доктор соціологічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, (Київ, Україна)
- ✦ Булатов Валерій Анатолійович - старший викладач кафедри дизайну Українського гуманітарного інституту, член спілки дизайнерів України
- ✦ Вакулик Ірина Іванівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)
- ✦ Волошенко Марина Олександрівна – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та соціальної роботи, Національний університет "Одеська політехніка" (Одеса, Україна)
- ✦ Вуколова Катерина Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германської філології та перекладу Білоцерківського національного аграрного університету (Біла Церква, Україна), доцент Дніпровського відділення центру наукових досліджень та викладання іноземних мов Національної академії наук України, Дніпро, Україна (Дніпро, Україна)
- ✦ Головна Алла Василівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✦ Гончарук Віталій Володимирович – к.пед.н., старший викладач кафедри хімії та екології «Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини», (м. Умань, Україна)
- ✦ Ісайкіна Олена Дмитрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та документознавства Національного авіаційного університету, член Спілки краєзнавців України (Київ, Україна)
- ✦ Колмикова Олена Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Дунайського інституту Національного університету "Одеська морська академія" (Одеса, Україна)
- ✦ Котельницький Назар Анатолійович - кандидат історичних наук, доцент кафедри права Чернігівського інституту інформації, бізнесу та права Міжнародного науково - технічного університету імені академіка Юрія Бугая, член - кореспондент Центру українських досліджень Інституту Європи РАН (Чернігів, Україна)

- ✦ Кошетар Уляна Петрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✦ Кулікова Тетяна Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри фізичного виховання та здоров'я людини, методист Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради; Експерт Державної Служби якості освіти з питань акредитаційної експертизи освітньо-професійних програм фахової передвищої освіти; Член Української асоціації дослідників освіти (Кременчук, Україна)
- ✦ Куриш Наталія Костянтинівна – кандидат педагогічних наук, заступник директора з науково-навчальної роботи, Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області (Чернівці, Україна)
- ✦ Линтвар Ольга Миколаївна - кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✦ Литвинська Світлана Віталіївна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету, (Київ, Україна)
- ✦ Матійчин Ірина Мстиславівна – кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри методики музичного виховання і диригування Навчально-наукового інституту музичного мистецтва Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Дрогобич, Україна)
- ✦ Матяш Ольга Іванівна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри алгебри і методики навчання математики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна)
- ✦ Мацько Віталій Петрович - доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови та літератури Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (Хмельницький, Україна)
- ✦ Михайленко Любов Федорівна - доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри алгебри і методики навчання математики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна)
- ✦ Михальчук Роман Юрійович - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії Рівненського державного гуманітарного університету (Рівне, Україна)
- ✦ Мізюк Вікторія Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності Ізмаїльського державного гуманітарного університету (Ізмаїл, Україна)
- ✦ Міщенко Ірина Іванівна - кандидат мистецтвознавства, доцент, Заслужений працівник культури України, член Національної спілки художників України, доцент кафедри мистецтвознавчої експертизи Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (Київ, Україна)
- ✦ Ніколаєв Микола Ілліч - доктор історичних наук, професор кафедри історії на методикі її навчання Ізмаїльського державного гуманітарного університету (Одеса, Україна)
- ✦ Новік Крістіна Іванівна - координатор освітньо-технологічних проєктів в TeachEd (Великобританія)
- ✦ Осова Ольга Олексіївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземної філології Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Харків, Україна)
- ✦ Палічук Юрій Іванович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри медицини катастроф та військової медицини Буковинського державного медичного університету (Чернівці, Україна)
- ✦ Потенко Людмила Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, директор Черкаського інформаційно-учбового тренінгового центру Національного університету «Одеська юридична академія», доцент кафедри іноземних мов НУ «ОЮА», членкиня Центру українського-європейського наукового співробітництва (Одеса, Україна)
- ✦ Присяжнюк Олексій Миколайович - кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та методології науки ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
- ✦ Прокопович Лада Валеріївна - доктор філософських наук, професор кафедри культурології та філософії культури Національного університету «Одеська політехніка» (Одеса, Україна)
- ✦ Равлюк Тетяна Анатоліївна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
- ✦ Робак Ігор Юрійович - доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук Харківського національного медичного університету (Харків, Україна)
- ✦ Рубан Микола Юрійович - доктор філософії з історії та археології, член правління Луганського обласного об'єднання ВУТ "Просвіта" імені Тараса Шевченка, голова правління громадської організації "Фонд відновлення залізничної спадщини України" (Київ, Україна)
- ✦ Руденко Юлія Анатоліївна - доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського (Одеса, Україна)
- ✦ Сидоренко Сергій Іванович - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✦ Синявська Олена Олександрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (Одеса, Україна)
- ✦ Січкаренко Галина Геннадіївна - доктор історичних наук, доцент, професор кафедри документознавства та інформаційної діяльності Державного університету телекомунікацій (Київ, Україна)
- ✦ Скляр Ірина Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології, доцент кафедри світової літератури Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ Донбаський Державний педагогічний університет, постдокторант (м. Дніпро, Україні)
- ✦ Степанова Наталія Михайлівна - кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти, заступник з науки директора ННІ педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (Черкаси, Україна)

- ✦ Стратулат Наталія Вікторівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування (Київ, Україна)
- ✦ Супрун Володимир Миколайович – доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри журналістики та українознавства Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- ✦ Тележкіна Олеся Олександрівна - доктор філологічних наук (спеціальність "Українська мова"), доцент, професор кафедри мовної підготовки, педагогіки та психології Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова, (Харків, Україна)
- ✦ Толочко Світлана Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України (Київ, Україна)
- ✦ Хитровська Юлія Валентинівна - доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (Київ, Україна)
- ✦ Федотова Оксана Олегівна - доктор історичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри інформаційної діяльності Маріупольського державного університету (Київ, Україна)
- ✦ Чікарькова Марія Юріївна - доктор філософських наук (спец. "філософія культури"), професор кафедри філософії та культурології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна)
- ✦ Шандра Наталія Андріївна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, Україна)
- ✦ Шевель Інна Петрівна - кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв (Київ, Україна)
- ✦ Шеремет Інеса Володимирівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри медикобіологічних та валеологічних основ охорони життя і здоров'я Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (Київ, Україна)
- ✦ Шологон Лілія Іванівна - доктор історичних наук, доцент, професор кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)
- ✦ Щербак Олена Володимирівна - кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри прикладної лінгвістики Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Миколаїв, Україна)
- ✦ Ярослав Сирник - доцент кафедри етнології та культурної антропології Вроцлавського університету (Вроцлав, Польща)

***Статті розміщені в авторській редакції.
Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.***

- Vasylyshyn S.** 3458
WOMEN'S PEDAGOGICAL EDUCATION IN THE EDUCATIONAL SPACE OF EASTERN GALICIA (A CASE STUDY OF THE TERNOPIL VOIVODESHIP)
- Алексієвець М.М., Алексієвець Л.М., Знак В.М.** 3471
ІСТОРИЯ САМІТІВ НАТО: ВІД БУХАРЕСТСЬКОГО ДО ГААЗЬКОГО САМІТУ (2008–2025 РР.)
- Анісімов В., Алексієвець Л.** 3488
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ УКРАЇНИ (2014–2019 РР.) ТА БОРОТЬБА ГРУП ІНТЕРЕСІВ: АНАЛІЗ У КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ КОЛЕКТИВНОЇ ДІЇ МАНСУРА ОЛСОНА
- Борчук С.М., Монолатій І.С., Стефанюк Г.В., Марушенко О.В.** 3500
ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ В ДИСТРИКТІ «ГАЛИЧИНА» У ПЕРІОД НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941–1944 РР.): УКРАЇНСЬКА ІСТОРИОГРАФІЯ
- Брославська Т.В.** 3512
НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МИТНОЇ СПРАВИ В ДРУГІЙ РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ
- Булгакова О.В.** 3531
ВИТОКИ ЗАРОДЖЕННЯ В УКРАЇНІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТА ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ НАУКИ ЗЕМЛЕРОБСЬКА МЕХАНІКА В КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФСЬКОГО АСПЕКТУ ПОНЯТЬ. ЧАСТИНА I. ХАРКІВСЬКИЙ ПЕРІОД
- Владика В.В., Алексієвець Л.М.** 3555
УКРАЇНА ТА НАТО У СТРАТЕГІЧНІЙ КУЛЬТУРІ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ: ВІД ІСТОРИЧНОГО СПАДКУ ДО КРИЗИ 2014 РОКУ
- Галушко Н.А., Хряпін Е.О., Руднік Д.Г., Бакуменко Т.К.** 3567
ПЕРШІ КРОКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІСТОРИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ АКАДЕМІЇ

УДК 94(477)"2014/2019":321:316.7

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11\(41\)-3488-3499](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11(41)-3488-3499)

Анісімов Володимир аспірант кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м.Тернопіль, <https://orcid.org/0009-0004-5305-195X>

Алексісвець Леся доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м.Тернопіль, <https://orcid.org/0000-0002-0030-3314>

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ УКРАЇНИ (2014–2019 РР.) ТА БОРОТЬБА ГРУП ІНТЕРЕСІВ: АНАЛІЗ У КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ КОЛЕКТИВНОЇ ДІЇ МАНСУРА ОЛСОНА

Анотація. У статті досліджено трансформацію політики пам'яті в Україні у 2014–2019 роках крізь призму теорії колективної дії та концепції «малих організованих груп» Мансура Олсона. Автор показує, що в умовах війни, посиленої політичної мобілізації й переосмислення ідентичності політика пам'яті стала не лише інструментом символічної легітимації, а й полем конкуренції за доступ до інституційних і матеріальних ресурсів. Проаналізовано ключових акторів, які визначали напрям державної політики пам'яті: умовну «коаліцію декомунізаторів», пострадянські ностальгійні мережі, ліберально-плюралістичні середовища та ветерансько-волонтерські спільноти. Застосування олсонівського підходу дозволяє інтерпретувати сферу пам'яті як типове середовище боротьби привілейованих груп за рентні позиції. Найвпливовішою стала коаліція декомунізаторів — малочисельна, консолідована мережа експертів і активістів, яка змогла поєднати ідеологічну однорідність із доступом до президентської вертикалі, парламентських структур і УІНП. Її успіх пояснюється здатністю інтегрувати декомунізаційний проєкт у безпековий дискурс війни, перетворивши радикальне відмежування від радянської спадщини на частину державної стратегії. Завдяки цьому коаліція отримала контроль над виробленням офіційних наративів, пам'ятних дат, політики перейменувань і демонтажів, а також доступ до символічних і фінансових ресурсів. Інші групи продемонстрували нижчу організаційну спроможність. Пострадянські мережі, ослаблені політично й інституційно після 2014 року,

виявилися латентними й не здатними до мобілізації. Ліберально-плюралістичні актори мали значний моральний та експертний капітал, але бракувало важелів інституційного впливу. Ветерансько-волонтерські об'єднання, попри потужну мобілізацію, не змогли конвертувати свій символічний авторитет у стабільні позиції в державних інституціях пам'яті. У підсумку політика пам'яті 2014–2019 років постає як результат взаємодії та боротьби кількох конкуруючих коаліцій, а не як цілісний проект держави. Застосування олсонівської рамки дозволяє по-новому пояснити структуру конфліктів пам'яті, однак вимагає подальшого поєднання з дослідженнями міжнародного та емоційно-травматичного вимірів символічної політики.

Ключові слова: Мансур Олсон, колективна дія, малі групи, декомунізація, державна історична політика, конкуренція.

Anisimov Volodymyr Graduate Student at the Department of World History and Religious Studies, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, <https://orcid.org/0009-0004-5305-195X>

Alexiyevets Lesya Full Professor at the Department of World History and Religious Studies, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, <https://orcid.org/0000-0002-0030-3314>

STATE POLICY OF HISTORICAL MEMORY OF UKRAINE (2014–2019) AND THE STRUGGLE OF INTEREST GROUPS: ANALYSIS IN THE CONTEXT OF MANSUR OLSON'S THEORY OF COLLECTIVE ACTION

Abstract. This article explores the transformation of memory politics in Ukraine between 2014 and 2019 through the lens of collective action theory and Mancur Olson's concept of "small organized groups." The author argues that in the context of war, intensified political mobilization, and identity rethinking, memory politics became not only a tool for symbolic legitimization but also a field of competition for institutional and material resources. The article analyzes the key actors shaping state memory policy: the so-called "decommunization coalition," post-Soviet nostalgic networks, liberal-pluralist environments, and veteran-volunteer communities. Applying Olson's approach allows for interpreting the memory sphere as a typical arena where privileged groups compete for rent-seeking positions. The most influential was the decommunization coalition — a small, consolidated network of experts and activists that combined ideological unity with access to the presidential administration, parliamentary structures, and the Ukrainian Institute of National

Memory (UINP). Their success lay in integrating the decommunization agenda into the security discourse of war, turning radical disassociation from the Soviet legacy into a component of state strategy. As a result, the coalition gained control over official narratives, commemorative dates, renaming policies, and monument removals, as well as access to symbolic and financial resources. Other groups demonstrated lower organizational capacity. Post-Soviet networks, weakened institutionally and politically after 2014, became latent and unable to mobilize. Liberal-pluralist actors possessed significant moral and expert capital but lacked institutional leverage. Despite strong mobilization, veteran-volunteer groups failed to convert their symbolic authority into stable positions within memory institutions. Ultimately, memory politics from 2014 to 2019 appears as the outcome of interaction and rivalry between competing coalitions, rather than a unified state project. While Olson's framework offers a new way to interpret memory conflicts, it requires further integration with studies on the international and emotional-traumatic dimensions of symbolic politics.

Keywords: Mancur Olson, collective action, small groups, decommunization, state historical policy, competition.

Постановка проблеми. Політика пам'яті в Україні останніх десятиліть стала одним із ключових інструментів формування ідентичності та легітимації влади, а в 2014 – 2019 роках – ще й елементом безпеки та мобілізації в умовах війни. Саме цей період – від початку російсько-української війни та запуску декомунізаційних ініціатив до завершення каденції Петра Порошенка – складає хронологічні межі статті; попередні етапи використовуються лише як історичний фон, події після 2019 року не аналізуються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографія державної політики пам'яті в Україні вже доволі розвинена, насамперед у полі memory studies. Історіографія державної політики пам'яті в Україні активно розвивається в руслі міждисциплінарних досліджень колективної пам'яті. Одним із авторитетних дослідників цієї проблематики є історик Георгій Касьянов, який у своїй монографії аналізує політику історичної пам'яті в Україні в порівняльному контексті пострадянського простору [1]. Він досліджує, як держава, академічне середовище та громадські організації формують домінуючий історичний наратив у взаємодії з політичними процесами та зовнішніми чинниками.

Особливу увагу автор приділяє суперечкам довкола інтерпретації Голодомору, пам'яті про Другу світову війну й Голокост, а також посиленню героїко-націоналістичних мотивів у державній політиці пам'яті після 2014 року. Касьянов вказує на тенденцію до селективної інтерпретації

минулого, що супроводжується інституційним закріпленням окремих наративів через законодавство, освітні програми, візуальні символи та інструменти культурної політики.

Важливий внесок у формування концептуального бачення політики пам'яті в Україні зробив культуролог і політолог Олександр Гриценко, автор двох фундаментальних монографій, присвячених взаємозв'язку політики, ідентичності та історичної пам'яті [2, 3]. Новіші дослідження, як-от роботи Юлії Литвиновської, пропонують періодизації політики пам'яті 1991–2020-х років, акцентуючи на законодавстві й інституційній еволюції [3].

Одним із помітних сучасних підходів до аналізу політики пам'яті в Україні є дослідження Юрія Шаповала, присвячене трансформаціям пам'яттєвої політики у 2014–2019 рр. у контексті євроінтеграційного курсу держави. У своїй статті автор розглядає політику пам'яті не лише як інструмент внутрішньої мобілізації, а й як елемент зовнішньої політики, спрямованої на утвердження України в європейському символічному просторі [4].

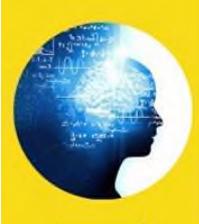
У міжнародній літературі український випадок розглядається як складова ширших процесів, характерних для посткомуністичних суспільств, зокрема в контексті так званих «воєн пам'яті».

Однією з найбільш репрезентативних праць у цьому напрямі є колективна монографія під редакцією Міхаеля Бернгарда та Яна Кубіка, в якій порівнюються моделі меморіальної політики у різних країнах Центрально-Східної Європи [5].

Автори вводять концепцію «інституціоналізованої пам'яті», що визначає стійкі патерни взаємодії держави з минулим, і відзначають, що Україна демонструє гібридну модель, в якій націоналізація пам'яті поєднується з високим рівнем конкуренції між наративами – радянським, пострадянським, національним і локальним.

Аналіз українського випадку в межах ширших посткомуністичних тенденцій також здійснюється в працях Гвендолін Сасс [6]. У ній авторка розглядає регіоналізм не як загрозу цілісності держави, а як фактор, що структурно впливає на політичну динаміку та водночас сприяє збереженню політичного плюралізму.

Водночас політика пам'яті майже не осмислюється крізь призму теорій колективної дії та груп інтересів [7, 8]. Переважають підходи, зосереджені на змісті наративів («національний» / «радянський» / «європейський») і нормативних оцінках державної політики, тоді як логіка організованих «малих груп», що виборюють доступ до ресурсів пам'яті, залишається майже поза увагою.

Інструментарій Мансура Олсона (логіка колективної дії, «розподільчі коаліції», рент-орієнтовані групи), широко застосовуваний до податкової чи соціальної політики, практично не використовується для аналізу символічних політик в Україні. **Мета статті** – проаналізувати політику пам'яті 2014–2019 років як поле конкуренції організованих «малих груп» за рентні позиції в інституціях пам'яті (передусім УІНП і президентській вертикалі) та відповісти на питання, як ця боротьба формує зміст офіційного канону й конфігурацію пам'яттєвих конфліктів.

Виклад основного матеріалу. Мансур Олсон у праці «Логіка колективних дій» виходить із простого, але радикального припущення: раціональні індивіди не будуть автоматично організовуватися для захисту «спільних інтересів», навіть якщо формально їх поділяють [8, с. 2]. Причина – у природі колективних благ. Публічне благо (public good) має дві ключові властивості: ним не можна нікого легко виключити з користування, і споживання однією людиною не зменшує доступності для інших [8, с. 14].

Для так званих «всеохопних» (inclusive) колективних благ він підкреслює, що вигода, яку отримує той, хто не бере участі у спільних зусиллях, не супроводжується відповідною втратою для тих, хто зробив внесок [8, с. 40]. Інакше кажучи, колективні блага характеризуються одночасно невиключеністю та фактичною «незменшуваністю» споживання.

Тому раціональний індивід у великій групі схильний «фрірайдити»: очікувати, що хтось інший оплатить витрати організації, а він отримає вигоду безкоштовно. Звідси головний парадокс: групи з широкими, дифузними інтересами (податкоплатники, «суспільство загалом») часто виявляються політично слабшими за малі, добре організовані групи з вузькими, концентрованими інтересами.

Олсон пропонує типологію груп: «привілейовані» (малі, де внесок кожного відчутний і логічно брати участь), «перехідні» (intermediate) та «латентні» (великі маси, де участь окремого індивіда майже нічого не змінює) [8, С. 49 – 50]. Що більша й розпорошеніша група, то сильніший стимул до бездіяльності й потрібніші додаткові механізми мобілізації – селективні стимули (матеріальні бонуси/санкції для учасників), примус, ідеологія, лідерство тощо.

У пізніших роботах Олсон показує, як організовані інтереси (профспілки, бізнес-асоціації, професійні корпорації) перетворюються на «розподільчі коаліції» (distributional coalitions): вони борються не за зростання загального «пирога», а за перерозподіл у свою користь: через пільги, регуляції, політичний вплив [9, С. 44 – 45]. Такі коаліції прагнуть закріпити рентні позиції, блокують реформи, ускладнюють вхід нових гравців і з часом призводять до інституційної «застиглості» (institutional

sclerosis) [9, С. 210 – 211]. Держава в цій логіці виступає полем, де організовані групи намагаються «захопити» регуляторні та розподільчі важелі.

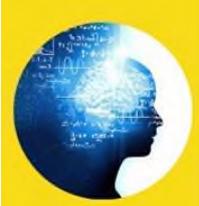
Для посткомуністичних суспільств Олсонівський підхід важливий тим, що він пропонує бачити не абстрактну «державу», а конкретну конфігурацію малих, добре організованих груп, які конкурують за контроль над публічними ресурсами. Це можуть бути бізнес-еліти, силові структури, ветеранські організації, ідеологічні рухи, професійні корпорації тощо. Вони мають різну спроможність до організації, різний доступ до селективних стимулів і, відповідно, різні шанси перетворити свої цінності й інтереси на обов'язкову для всіх «державну політику».

У цьому дослідженні підхід Олсона застосовується до сфери символічної політики, зокрема політики пам'яті 2014 – 2019 років. Пам'ять тут розглядається як специфічне «колективне благо» (канон офіційних дат, наративів, героїв), до якого всі мають доступ, але зміст якого визначається не «суспільством загалом», а організованими малими групами, здатними зайняти рентні позиції в інституціях пам'яті (президентська адміністрація, УІНП, профільні парламентські комітети, експертні ради). Це дозволяє інтерпретувати конфлікти пам'яті не лише як зіткнення ідей («національний» vs «радянський» наративи), а як конкуренцію конкретних організованих коаліцій за доступ до символічних і матеріальних ресурсів, пов'язаних із минулим.

У застосуванні до українського контексту 2014 – 2019 років Олсонівська рамка дозволяє відмовитися від образу «держави як єдиного суб'єкта пам'яті» й побачити за нею кілька конкуруючих, але добре організованих малих груп. Політика пам'яті постає не як «пряме втілення волі нації» чи навіть «президентської волі», а як результат взаємодії (і боротьби) організованих коаліцій, що мають різний доступ до ресурсів, апарату примусу та символічного капіталу.

Застосовуючи цю рамку, можна перейти до аналізу конфігурації малих організованих груп, які після 2014 року боролися за контроль над інституціями пам'яті та правом визначати «офіційний» образ минулого. Поворот 2014 року передусім означав зміну масштабу й статусу самої сфери пам'яті. Якщо у 1990–2000-х роках історична політика часто мала фрагментарний, епізодичний характер і значною мірою залежала від особистих пріоритетів президента й вузьких експертних кіл, то після Революції Гідності та початку війни пам'ять була інституціоналізована як один із ключових вимірів державної безпеки й євроінтеграційної стратегії.

Саме в цьому контексті слід розглядати посилення ролі Українського інституту національної пам'яті (УІНП), ухвалення «декомунізаційних

законів» 9 квітня 2015 року та розгортання масштабної кампанії перейменувань і демонтажів. У своїй праці Олександр Гриценко окреслює цей період як якісно новий етап, коли символічна політика вперше отримала цілісний законодавчий пакет, стабільне фінансування й спеціалізовану інституцію з розгалуженою експертною мережею [2, С. 7–8, 12, 145, 255].

Ці спостереження корелюють із періодизацією Юлії Литвиновської, яка виокремлює 2014–2019 рр. як окремих етап реалізації політики пам'яті, для якого ключовими рисами є декомунізація, популяризація та розвиток національної історії й культури в умовах інформаційної війни з Росією [4, С. 100 – 101]. Виходячи з цієї періодизації, у статті 2014–2019 роки розглядаються як етап «воєнної» політики пам'яті, у межах якого декомунізація, героїзація Революції Гідності та учасників АТО/ООС і дистанціювання від радянського спадку постають інструментами просування до європейського політико-правового простору.

У цьому сенсі інституційне поле пам'яті вже не обмежується УІНП: важливими акторами стають профільні парламентські комітети, адміністрація президента, Міністерство освіти і науки, місцеві ради, а також суди, які розглядають спори щодо перейменувань і заборони символіки. Юрій Шаповал наголошує, що в 2014–2019 роках політика пам'яті артикулюється як складова євроінтеграційного курсу: через апеляції до «відмежування від тоталітарного минулого» та солідаризації з центральноевропейськими практиками засудження комунізму [8, С. 7, 11 – 12]. У термінах Олсона це означає створення нового «поля рент»: інституції пам'яті тепер розподіляють не лише символічний капітал (право визначати героїв, дати, «правильні» наративи), а й цілком матеріальні ресурси: бюджетні програми, гранти, доступ до медіа та освітнього контенту, експертні статуси. Потрапляння до керівництва УІНП, профільних рад чи робочих груп дає можливість перетворити власний історичний проєкт на обов'язковий для всієї країни канон, а, отже, – отримати довгострокові рентні позиції.

Найвиразнішим прикладом привілейованої малої групи в політиці пам'яті 2014–2019 років є умовна «коаліція декомунізаторів» – мережа істориків, активістів та політиків, зорієнтована на радикальне демонтаження радянського символічного простору й реабілітацію націоналістичного наративу про ХХ століття. Її ядро склали колишні співробітники Центру досліджень визвольного руху, пов'язані з діаспорними структурами, націонал-демократичними й правими партіями, а також частина інтелектуалів, які впродовж 2000–2010-х років просували ідею «анти-комуністичного консенсусу» як умови європейської інтеграції України [1, С. 172 – 173]. З Олсонівського погляду, успіх цієї групи зумовлений кількома факторами.

По-перше, її відносна малочисельність і висока внутрішня згуртованість: ідеться про кілька десятків ключових експертів і активістів, добре пов'язаних між собою попереднім досвідом спільних проєктів, участю в міжнародних мережах «антикомуністичної» пам'яті (зокрема з польським Інститутом національної пам'яті та спорідненими структурами Центральної Європи). У такій конфігурації внесок кожного є відчутним, участь раціональною, а дефекція дорогою – отже, маємо класичну «привілейовану групу» з логіки колективної дії.

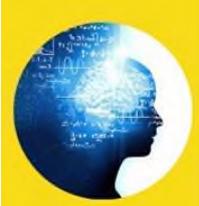
По-друге, коаліція декомунізаторів володіла потужними селективними стимулами. Йдеться не лише про доступ до посад у УІНП, консультативних органах при органах влади, медійних майданчиках, а й про можливість розпоряджатися інформаційними ресурсами (архівними проєктами, виставками, публікаціями), які, своєю чергою, конвертуються в додатковий політичний та експертний капітал. Видання на кшталт «Декомунізація: що і чому перейменовувати й демонтовувати», підготовлене УІНП у 2015 році, слугують водночас і методичними інструкціями для місцевих влад та активістів, і інструментами закріплення монопольної інтерпретації минулого.

По-третє, ця група змогла ефективно «упакувати» свій історичний проєкт як відповідь на нагальні безпекові виклики. Радикальне відмежування від радянського спадку й реабілітація борців за незалежність у її дискурсі постають не лише моральним, а й стратегічним кроком у війні з Росією. Такий фреймінг дозволив коаліції декомунізаторів стати легітимним партнером для президентської адміністрації та парламентської більшості, які шукали символічні інструменти мобілізації суспільства та аргументації «цивілізаційного вибору» між «Європою» й «Русским міром».

У підсумку саме ця мала, але добре організована коаліція отримала можливість ініціювати й реалізовувати ключові рішення: від ухвалення пакета декомунізаційних законів до формування переліків топонімів і пам'ятників, що підлягають перейменуванню й демонтажу, від вироблення нових календарів пам'ятних дат до канонізації певних героїчних фігур. Вона перетворила символічну політику на сферу розподільчих рент: контроль над інституціями пам'яті забезпечив довгострокові позиції, які важко оскаржити навіть за зміни політичної кон'юнктури.

Проте домінування коаліції декомунізаторів не означало повної відсутності альтернатив. У полі пам'яті 2014–2019 років можна виокремити кілька інших груп інтересів, які намагалися просунути власні інтерпретації минулого, але програли в боротьбі за ключові інституційні позиції.

Першою такою групою є умовний «пострадянський» або «ностальгійно-радянський» табір, що виріс із мереж колишньої Партії

регіонів, лівих партій, ветеранських організацій «Великої Вітчизняної війни», структур, пов'язаних із Московським патріархатом тощо. До 2014 року ці актори мали доволі розгалужену мережу місцевих осередків, доступ до центральних телеканалів і вплив на символічну інфраструктуру великих міст Півдня та Сходу. Після Революції Гідності та початку війни значна частина цього ресурсу була втрачена: частина політичних структур зазнала репутаційного банкрутства, частина опинилася на окупованих територіях, інші були маргіналізовані як «п'ята колона».

Це класичний приклад великої, дифузної «латентної» групи з логіки Олсона: її інтереси розмиті, координація втрачена, а доступ до селективних стимулів (посад, бюджетів, медіа) істотно обмежений. У підсумку ця група могла лише локально гальмувати декомунізацію або створювати інформаційні кампанії проти «переписування історії», але не здатна була сформувати ефективну розподільчу коаліцію на загальнонаціональному рівні.

Другою групою є умовний ліберально-плюралістичний табір – частина істориків, правозахисників, громадських діячів, які критикували декомунізаційні закони за порушення свободи слова, спробу юридично зафіксувати «єдину правильну» інтерпретацію минулого, ризики для академічної автономії. Їхні звернення й відкриті листи, дискусії в академічних журналах і медіа наголошували, що політика пам'яті має бути інклюзивною, відкритою до конфліктної багатоголосої інтерпретації минулого й не перетворюватися на інструмент криміналізації інакодумства. Проте, з погляду Олсона, ця група виявилася «перехідною»: її учасники мали високий символічний капітал і міжнародні зв'язки, але не володіли достатнім контролем над інституціями, бюджетами й примусовими механізмами. Їхні селективні стимули були радше зовнішніми (гранти, участь у міжнародних проєктах, символічне визнання), а не внутрішньо-державними. Відтак їхній вплив на офіційний канон залишався обмеженим: вони радше формували поля альтернативної, «контрканонічної» пам'яті, ніж могли змінити головний курс державної політики.

Третьою важливою силою були ветеранські й волонтерські мережі, що виникли у зв'язку з війною на Донбасі. Вони вимагали не лише соціального захисту, а й символічного визнання: через нові дати, пам'ятні дні, монументи, перейменування на честь загиблих, зміну міського простору.

У термінах Олсона ветерансько-волонтерські мережі поєднують риси «привілейованих» (висока мотивація, сильні горизонтальні зв'язки, селективні стимули у вигляді статусу, пільг, локального впливу) та «перехідних» груп (висока чисельність, внутрішня фрагментованість, конкуренція між різними об'єднаннями). Частина цих мереж вступила в

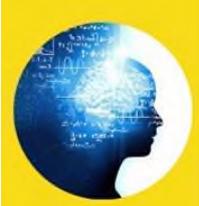

союз з коаліцією декомунізаторів, оскільки їх об'єднували антирадянський, антиросійський і героїко-жертвний виміри наративу. Інша частина, навпаки, конфліктувала з офіційними інституціями пам'яті, вимагаючи більшого визнання конкретних підрозділів, добровольчих формувань, регіональних ініціатив, що не вписувалися в уніфікований державний канон. У всіх цих випадках бачимо, як різний рівень організованості, доступу до ресурсів і селективних стимулів визначає шанси групи нав'язати свою версію минулого як «загальнонаціональну». Коаліція декомунізаторів, тісно інтегрована в державний апарат і пов'язана з ним взаємними рентами, виступає типовою розподільчою коаліцією, що прагне закріпити свій контроль над інституціями пам'яті. Пострадянські ностальгійні мережі залишаються латентними й реактивними; ліберально-плюралістичні середовища – впливовими у вузьких експертних нішах, але слабкими в інституційному сенсі; ветерансько-волонтерські мережі – важливими союзниками й одночасно потенційними конкурентами в боротьбі за символічний капітал війни.

У такій перспективі конфлікти пам'яті 2014–2019 років постають уже не тільки як зіткнення ідей («національне» проти «радянського», «європейське» проти «імперського»), а як результат конкурентної боротьби кількох малих організованих груп за рентні позиції в полі пам'яті. Саме в цьому полі – між державними інституціями, партійними структурами, експертними спільнотами й громадськими мережами – формується зміст офіційного канону, межі допустимих інтерпретацій минулого й конфігурація пам'яттєвих конфліктів, що визначали обличчя української політики пам'яті в 2014–2019 роках.

Висновок. Застосування теорії колективної дії Мансура Олсона до політики пам'яті в Україні 2014 – 2019 років дозволяє побачити за абстрактною «державою» конфігурацію конкретних малих організованих груп, що конкурують за контроль над інституціями пам'яті та пов'язаними з ними ресурсами. Політика пам'яті постає не стільки як втілення «волі нації», скільки як результат боротьби привілейованих коаліцій, які мають різний доступ до президентської вертикалі, УІНП, парламентських структур, медіа й експертних статусів.

Найуспішнішою в цей період виявилася умовна «коаліція декомунізаторів», яка поєднала високу організованість, ціннісну однорідність і здатність оформити власний історичний проєкт як відповідь на безпекові виклики війни. Її домінування забезпечило ухвалення декомунізаційних законів, інституційне посилення УІНП та закріплення певного канону героїв і дат. Натомість пострадянські ностальгійні мережі, ліберально-плюралістичні середовища й частина ветерансько-волонтерських спільнот

залишилися або латентними, або інституційно слабшими акторами, чий вплив обмежувався локальними опорами та критикою.

У такій перспективі конфлікти пам'яті 2014 – 2019 років доцільно трактувати не лише як зіткнення «національного» й «радянського» наративів, а й як конкуренцію розподільчих коаліцій за рентні позиції в полі пам'яті. Водночас олсонівська рамка не повною мірою враховує міжнародний та емоційно-травматичний виміри політики пам'яті, тому подальші дослідження мають поєднувати підхід груп інтересів з іншими теоретичними моделями та поширювати аналіз на період після 2019 року й у контексті повномасштабної війни.

Література:

1. Касьянов Г. Past continuous: історична політика 1980-х – 2000-х. Україна та сусіди. Київ: Laurus, Антропос-Логос-Фільм, 2018. 420 с.
2. Гриценко О. Декомунізація в Україні як державна політика і як соціокультурне явище. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України; Інститут культурології НАМУ, 2019. 320 с.
3. Гриценко О. Президенти і пам'ять. Політика пам'яті президентів України (1994 – 2014): підґрунтя, послання, результати. Київ: «К.І.С.», 2017. 1136 с.
4. Литвиновська Ю. Етапи реалізації політики пам'яті в Україні (1991–2023 рр.). *Консенсус*. 2024. № 1. С. 92–104.
5. Шаповал Ю. Політика пам'яті і євроінтеграційні прагнення України (2014–2019 рр.). *Проблеми всесвітньої історії*. 2020. № 2(11). С. 7 – 24.
6. Michael Bernhard, Jan Kubik (eds.). *Twenty Years After Communism: The Politics of Memory and Commemoration*. New York: Oxford University Press, 2014. 362 p.
7. Sasse G. Ukraine: The Role of Regionalism. *Journal of Democracy*. 2010. Vol. 21, № 3. P. 41–52.
8. Olson M. *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. Enlarged ed. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1971. viii, 179 p.
9. Olson M. *The Rise and Decline of Nations: Economic Growth, Stagflation, and Social Rigidities*. New Haven; London: Yale University Press, 1982 (this ed.: Veritas, paperback ed., 2022). xix, 267 p.

References:

1. Kasyanov H. V. (2018) Past continuous: istorychna polityka 1980-kh – 2000-kh. Ukraina ta susidy. [Past continuous: historical politics of the 1980s - 2000s. Ukraine and neighbors]. Kyiv: Laurus, Antropos-Logos-Film. 420 p. [in Ukrainian].
2. Hrytsenko O. (2019). Dekomunizatsiia v Ukraini yak derzhavna polityka i yak sotsiokulturne yavyshe [Decommunization in Ukraine as state policy and as a sociocultural phenomenon]. Kyiv: Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy; Instytut kulturologii NAMU. 320 p. [in Ukrainian].
3. Hrytsenko O. (2017) Prezydenty i pamiat. Polityka pam'iaty prezydentiv Ukrainy (1994–2014): pidgruntia, poslannia, realizatsiia, rezultaty. [Presidents and memory. The policy of memory of the presidents of Ukraine (1994 – 2014): background, messages, results]. Kyiv: «K.I.C.» 1136 p. [in Ukrainian].

4. Lytvynovska Yu. (2024). Etapy realizatsii polityky pamiaty v Ukraini (1991–2023 rr.) [Stages of implementation of memory policy in Ukraine (1991–2023)]. *Konsensus*, no. 1, pp. 92–104. [in Ukrainian].

5. Shapoval Yu. (2020). Polityka pamiaty i yevrointehratsiini prahnennia Ukrainy (2014–2019 rr.) [Memory policy and Ukraine's Eurointegration aspirations (2014–2019)]. *Problemy vsesvitnoi istorii*, no. 2(11), pp. 7–24. [in Ukrainian].

6. Michael Bernhard, Jan Kubik (eds.). *Twenty Years After Communism: The Politics of Memory and Commemoration*. New York: Oxford University Press, 2014. 362 p.

7. Sasse G. *Ukraine: The Role of Regionalism*. *Journal of Democracy*. 2010. Vol. 21, № 3. P. 41–52.

8. Olson M. *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. Enlarged ed. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1971. viii, 179 p.

9. Olson M. *The Rise and Decline of Nations: Economic Growth, Stagflation, and Social Rigidities*. New Haven; London: Yale University Press, 1982 (this ed.: Veritas, paperback ed., 2022). xix, 267 p.

УДК 94(477)"2014/2019":321:316.7

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11\(41\)-3488-3499](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11(41)-3488-3499)

Анісімов Володимир аспірант кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м.Тернопіль, <https://orcid.org/0009-0004-5305-195X>

Алексієвець Леся доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м.Тернопіль, <https://orcid.org/0000-0002-0030-3314>

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ УКРАЇНИ (2014–2019 РР.) ТА БОРОТЬБА ГРУП ІНТЕРЕСІВ: АНАЛІЗ У КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ КОЛЕКТИВНОЇ ДІЇ МАНСУРА ОЛСОНА

Анотація. У статті досліджено трансформацію політики пам'яті в Україні у 2014–2019 роках крізь призму теорії колективної дії та концепції «малих організованих груп» Мансура Олсона. Автор показує, що в умовах війни, посиленої політичної мобілізації й переосмислення ідентичності політика пам'яті стала не лише інструментом символічної легітимації, а й полем конкуренції за доступ до інституційних і матеріальних ресурсів. Проаналізовано ключових акторів, які визначали напрям державної політики пам'яті: умовну «коаліцію декомунізаторів», пострадянські ностальгійні мережі, ліберально-плюралістичні середовища та ветерансько-волонтерські спільноти. Застосування олсонівського підходу дозволяє інтерпретувати сферу пам'яті як типове середовище боротьби привілейованих груп за рентні позиції. Найвпливовішою стала коаліція декомунізаторів — малочисельна, консолідована мережа експертів і активістів, яка змогла поєднати ідеологічну однорідність із доступом до президентської вертикалі, парламентських структур і УІНП. Її успіх пояснюється здатністю інтегрувати декомунізаційний проєкт у безпековий дискурс війни, перетворивши радикальне відмежування від радянської спадщини на частину державної стратегії. Завдяки цьому коаліція отримала контроль над виробленням офіційних наративів, пам'ятних дат, політики перейменувань і демонтажів, а також доступ до символічних і фінансових ресурсів. Інші групи продемонстрували нижчу організаційну спроможність. Пострадянські мережі, ослаблені політично й інституційно після 2014 року,

виявилися латентними й не здатними до мобілізації. Ліберально-плюралістичні актори мали значний моральний та експертний капітал, але бракувало важелів інституційного впливу. Ветерансько-волонтерські об'єднання, попри потужну мобілізацію, не змогли конвертувати свій символічний авторитет у стабільні позиції в державних інституціях пам'яті. У підсумку політика пам'яті 2014–2019 років постає як результат взаємодії та боротьби кількох конкуруючих коаліцій, а не як цілісний проект держави. Застосування олсонівської рамки дозволяє по-новому пояснити структуру конфліктів пам'яті, однак вимагає подальшого поєднання з дослідженнями міжнародного та емоційно-травматичного вимірів символічної політики.

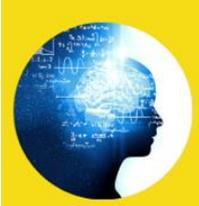
Ключові слова: Мансур Олсон, колективна дія, малі групи, декомунізація, державна історична політика, конкуренція.

Anisimov Volodymyr Graduate Student at the Department of World History and Religious Studies, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, <https://orcid.org/0009-0004-5305-195X>

Alexiyevets Lesya Full Professor at the Department of World History and Religious Studies, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, <https://orcid.org/0000-0002-0030-3314>

STATE POLICY OF HISTORICAL MEMORY OF UKRAINE (2014–2019) AND THE STRUGGLE OF INTEREST GROUPS: ANALYSIS IN THE CONTEXT OF MANSUR OLSON'S THEORY OF COLLECTIVE ACTION

Abstract. This article explores the transformation of memory politics in Ukraine between 2014 and 2019 through the lens of collective action theory and Mancur Olson's concept of "small organized groups." The author argues that in the context of war, intensified political mobilization, and identity rethinking, memory politics became not only a tool for symbolic legitimization but also a field of competition for institutional and material resources. The article analyzes the key actors shaping state memory policy: the so-called "decommunization coalition," post-Soviet nostalgic networks, liberal-pluralist environments, and veteran-volunteer communities. Applying Olson's approach allows for interpreting the memory sphere as a typical arena where privileged groups compete for rent-seeking positions. The most influential was the decommunization coalition — a small, consolidated network of experts and activists that combined ideological unity with access to the presidential administration, parliamentary structures, and the Ukrainian Institute of National

Memory (UINP). Their success lay in integrating the decommunization agenda into the security discourse of war, turning radical disassociation from the Soviet legacy into a component of state strategy. As a result, the coalition gained control over official narratives, commemorative dates, renaming policies, and monument removals, as well as access to symbolic and financial resources. Other groups demonstrated lower organizational capacity. Post-Soviet networks, weakened institutionally and politically after 2014, became latent and unable to mobilize. Liberal-pluralist actors possessed significant moral and expert capital but lacked institutional leverage. Despite strong mobilization, veteran-volunteer groups failed to convert their symbolic authority into stable positions within memory institutions. Ultimately, memory politics from 2014 to 2019 appears as the outcome of interaction and rivalry between competing coalitions, rather than a unified state project. While Olson's framework offers a new way to interpret memory conflicts, it requires further integration with studies on the international and emotional-traumatic dimensions of symbolic politics.

Keywords: Mancur Olson, collective action, small groups, decommunization, state historical policy, competition.

Постановка проблеми. Політика пам'яті в Україні останніх десятиліть стала одним із ключових інструментів формування ідентичності та легітимації влади, а в 2014 – 2019 роках – ще й елементом безпеки та мобілізації в умовах війни. Саме цей період – від початку російсько-української війни та запуску декомунізаційних ініціатив до завершення каденції Петра Порошенка – складає хронологічні межі статті; попередні етапи використовуються лише як історичний фон, події після 2019 року не аналізуються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографія державної політики пам'яті в Україні вже доволі розвинена, насамперед у полі memory studies. Історіографія державної політики пам'яті в Україні активно розвивається в руслі міждисциплінарних досліджень колективної пам'яті. Одним із авторитетних дослідників цієї проблематики є історик Георгій Касьянов, який у своїй монографії аналізує політику історичної пам'яті в Україні в порівняльному контексті пострадянського простору [1]. Він досліджує, як держава, академічне середовище та громадські організації формують домінуючий історичний наратив у взаємодії з політичними процесами та зовнішніми чинниками.

Особливу увагу автор приділяє суперечкам довкола інтерпретації Голодомору, пам'яті про Другу світову війну й Голокост, а також посиленню героїко-націоналістичних мотивів у державній політиці пам'яті після 2014 року. Касьянов вказує на тенденцію до селективної інтерпретації

минулого, що супроводжується інституційним закріпленням окремих наративів через законодавство, освітні програми, візуальні символи та інструменти культурної політики.

Важливий внесок у формування концептуального бачення політики пам'яті в Україні зробив культуролог і політолог Олександр Гриценко, автор двох фундаментальних монографій, присвячених взаємозв'язку політики, ідентичності та історичної пам'яті [2, 3]. Новіші дослідження, як-от роботи Юлії Литвиновської, пропонують періодизації політики пам'яті 1991–2020-х років, акцентуючи на законодавстві й інституційній еволюції [3].

Одним із помітних сучасних підходів до аналізу політики пам'яті в Україні є дослідження Юрія Шаповала, присвячене трансформаціям пам'яттєвої політики у 2014–2019 рр. у контексті євроінтеграційного курсу держави. У своїй статті автор розглядає політику пам'яті не лише як інструмент внутрішньої мобілізації, а й як елемент зовнішньої політики, спрямованої на утвердження України в європейському символічному просторі [4].

У міжнародній літературі український випадок розглядається як складова ширших процесів, характерних для посткомуністичних суспільств, зокрема в контексті так званих «воєн пам'яті».

Однією з найбільш репрезентативних праць у цьому напрямі є колективна монографія під редакцією Міхаеля Бернгарда та Яна Кубіка, в якій порівнюються моделі меморіальної політики у різних країнах Центрально-Східної Європи [5].

Автори вводять концепцію «інституціоналізованої пам'яті», що визначає стійкі патерни взаємодії держави з минулим, і відзначають, що Україна демонструє гібридну модель, в якій націоналізація пам'яті поєднується з високим рівнем конкуренції між наративами – радянським, пострадянським, національним і локальним.

Аналіз українського випадку в межах ширших посткомуністичних тенденцій також здійснюється в працях Гвендолін Сасс [6]. У ній авторка розглядає регіоналізм не як загрозу цілісності держави, а як фактор, що структурно впливає на політичну динаміку та водночас сприяє збереженню політичного плюралізму.

Водночас політика пам'яті майже не осмислюється крізь призму теорій колективної дії та груп інтересів [7, 8]. Переважають підходи, зосереджені на змісті наративів («національний» / «радянський» / «європейський») і нормативних оцінках державної політики, тоді як логіка організованих «малих груп», що виборюють доступ до ресурсів пам'яті, залишається майже поза увагою.

Інструментарій Мансура Олсона (логіка колективної дії, «розподільчі коаліції», рент-орієнтовані групи), широко застосовуваний до податкової чи соціальної політики, практично не використовується для аналізу символічних політик в Україні. **Мета статті** – проаналізувати політику пам'яті 2014–2019 років як поле конкуренції організованих «малих груп» за рентні позиції в інституціях пам'яті (передусім УІНП і президентській вертикалі) та відповісти на питання, як ця боротьба формує зміст офіційного канону й конфігурацію пам'яттєвих конфліктів.

Виклад основного матеріалу. Мансур Олсон у праці «Логіка колективних дій» виходить із простого, але радикального припущення: раціональні індивіди не будуть автоматично організовуватися для захисту «спільних інтересів», навіть якщо формально їх поділяють [8, с. 2]. Причина – у природі колективних благ. Публічне благо (public good) має дві ключові властивості: ним не можна нікого легко виключити з користування, і споживання однією людиною не зменшує доступності для інших [8, с. 14].

Для так званих «всеохопних» (inclusive) колективних благ він підкреслює, що вигода, яку отримує той, хто не бере участі у спільних зусиллях, не супроводжується відповідною втратою для тих, хто зробив внесок [8, с. 40]. Інакше кажучи, колективні блага характеризуються одночасно невиключеністю та фактичною «незменшуваністю» споживання.

Тому раціональний індивід у великій групі схильний «фрірайдити»: очікувати, що хтось інший оплатить витрати організації, а він отримає вигоду безкоштовно. Звідси головний парадокс: групи з широкими, дифузними інтересами (податкоплатники, «суспільство загалом») часто виявляються політично слабшими за малі, добре організовані групи з вузькими, концентрованими інтересами.

Олсон пропонує типологію груп: «привілейовані» (малі, де внесок кожного відчутний і логічно брати участь), «перехідні» (intermediate) та «латентні» (великі маси, де участь окремого індивіда майже нічого не змінює) [8, С. 49 – 50]. Що більша й розпорошеніша група, то сильніший стимул до бездіяльності й потрібніші додаткові механізми мобілізації – селективні стимули (матеріальні бонуси/санкції для учасників), примус, ідеологія, лідерство тощо.

У пізніших роботах Олсон показує, як організовані інтереси (профспілки, бізнес-асоціації, професійні корпорації) перетворюються на «розподільчі коаліції» (distributional coalitions): вони борються не за зростання загального «пирога», а за перерозподіл у свою користь: через пільги, регуляції, політичний вплив [9, С. 44 – 45]. Такі коаліції прагнуть закріпити рентні позиції, блокують реформи, ускладнюють вхід нових гравців і з часом призводять до інституційної «застиглості» (institutional

sclerosis) [9, С. 210 – 211]. Держава в цій логіці виступає полем, де організовані групи намагаються «захопити» регуляторні та розподільчі важелі.

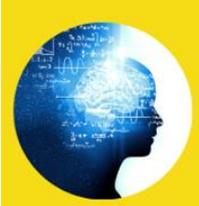
Для посткомуністичних суспільств Олсонівський підхід важливий тим, що він пропонує бачити не абстрактну «державу», а конкретну конфігурацію малих, добре організованих груп, які конкурують за контроль над публічними ресурсами. Це можуть бути бізнес-еліти, силові структури, ветеранські організації, ідеологічні рухи, професійні корпорації тощо. Вони мають різну спроможність до організації, різний доступ до селективних стимулів і, відповідно, різні шанси перетворити свої цінності й інтереси на обов'язкову для всіх «державну політику».

У цьому дослідженні підхід Олсона застосовується до сфери символічної політики, зокрема політики пам'яті 2014 – 2019 років. Пам'ять тут розглядається як специфічне «колективне благо» (канон офіційних дат, наративів, героїв), до якого всі мають доступ, але зміст якого визначається не «суспільством загалом», а організованими малими групами, здатними зайняти рентні позиції в інституціях пам'яті (президентська адміністрація, УІНП, профільні парламентські комітети, експертні ради). Це дозволяє інтерпретувати конфлікти пам'яті не лише як зіткнення ідей («національний» vs «радянський» наративи), а як конкуренцію конкретних організованих коаліцій за доступ до символічних і матеріальних ресурсів, пов'язаних із минулим.

У застосуванні до українського контексту 2014 – 2019 років Олсонівська рамка дозволяє відмовитися від образу «держави як єдиного суб'єкта пам'яті» й побачити за нею кілька конкуруючих, але добре організованих малих груп. Політика пам'яті постає не як «пряме втілення волі нації» чи навіть «президентської волі», а як результат взаємодії (і боротьби) організованих коаліцій, що мають різний доступ до ресурсів, апарату примусу та символічного капіталу.

Застосовуючи цю рамку, можна перейти до аналізу конфігурації малих організованих груп, які після 2014 року боролися за контроль над інституціями пам'яті та правом визначати «офіційний» образ минулого. Поворот 2014 року передусім означав зміну масштабу й статусу самої сфери пам'яті. Якщо у 1990–2000-х роках історична політика часто мала фрагментарний, епізодичний характер і значною мірою залежала від особистих пріоритетів президента й вузьких експертних кіл, то після Революції Гідності та початку війни пам'ять була інституціоналізована як один із ключових вимірів державної безпеки й євроінтеграційної стратегії.

Саме в цьому контексті слід розглядати посилення ролі Українського інституту національної пам'яті (УІНП), ухвалення «декомунізаційних

законів» 9 квітня 2015 року та розгортання масштабної кампанії перейменувань і демонтажів. У своїй праці Олександр Гриценко окреслює цей період як якісно новий етап, коли символічна політика вперше отримала цілісний законодавчий пакет, стабільне фінансування й спеціалізовану інституцію з розгалуженою експертною мережею [2, С. 7–8, 12, 145, 255].

Ці спостереження корелюють із періодизацією Юлії Литвиновської, яка виокремлює 2014–2019 рр. як окремих етап реалізації політики пам'яті, для якого ключовими рисами є декомунізація, популяризація та розвиток національної історії й культури в умовах інформаційної війни з Росією [4, С. 100 – 101]. Виходячи з цієї періодизації, у статті 2014–2019 роки розглядаються як етап «воєнної» політики пам'яті, у межах якого декомунізація, героїзація Революції Гідності та учасників АТО/ООС і дистанціювання від радянського спадку постають інструментами просування до європейського політико-правового простору.

У цьому сенсі інституційне поле пам'яті вже не обмежується УІНП: важливими акторами стають профільні парламентські комітети, адміністрація президента, Міністерство освіти і науки, місцеві ради, а також суди, які розглядають спори щодо перейменувань і заборони символіки. Юрій Шаповал наголошує, що в 2014–2019 роках політика пам'яті артикулюється як складова євроінтеграційного курсу: через апеляції до «відмежування від тоталітарного минулого» та солідаризації з центральноевропейськими практиками засудження комунізму [8, С. 7, 11 – 12]. У термінах Олсона це означає створення нового «поля рент»: інституції пам'яті тепер розподіляють не лише символічний капітал (право визначати героїв, дати, «правильні» наративи), а й цілком матеріальні ресурси: бюджетні програми, гранти, доступ до медіа та освітнього контенту, експертні статуси. Потрапляння до керівництва УІНП, профільних рад чи робочих груп дає можливість перетворити власний історичний проєкт на обов'язковий для всієї країни канон, а, отже, – отримати довгострокові рентні позиції.

Найвиразнішим прикладом привілейованої малої групи в політиці пам'яті 2014–2019 років є умовна «коаліція декомунізаторів» – мережа істориків, активістів та політиків, зорієнтована на радикальне демонтаження радянського символічного простору й реабілітацію націоналістичного наративу про ХХ століття. Її ядро склали колишні співробітники Центру досліджень визвольного руху, пов'язані з діаспорними структурами, націонал-демократичними й правими партіями, а також частина інтелектуалів, які впродовж 2000–2010-х років просували ідею «анти-комуністичного консенсусу» як умови європейської інтеграції України [1, С. 172 – 173]. З Олсонівського погляду, успіх цієї групи зумовлений кількома факторами.

По-перше, її відносна малочисельність і висока внутрішня згуртованість: ідеться про кілька десятків ключових експертів і активістів, добре пов'язаних між собою попереднім досвідом спільних проєктів, участю в міжнародних мережах «антикомуністичної» пам'яті (зокрема з польським Інститутом національної пам'яті та спорідненими структурами Центральної Європи). У такій конфігурації внесок кожного є відчутним, участь раціональною, а дефекція дорогою – отже, маємо класичну «привілейовану групу» з логіки колективної дії.

По-друге, коаліція декомунізаторів володіла потужними селективними стимулами. Йдеться не лише про доступ до посад у УІНП, консультативних органах при органах влади, медійних майданчиках, а й про можливість розпоряджатися інформаційними ресурсами (архівними проєктами, виставками, публікаціями), які, своєю чергою, конвертуються в додатковий політичний та експертний капітал. Видання на кшталт «Декомунізація: що і чому перейменовувати й демонтовувати», підготовлене УІНП у 2015 році, слугують водночас і методичними інструкціями для місцевих влад та активістів, і інструментами закріплення монопольної інтерпретації минулого.

По-третє, ця група змогла ефективно «упакувати» свій історичний проєкт як відповідь на нагальні безпекові виклики. Радикальне відмежування від радянського спадку й реабілітація борців за незалежність у її дискурсі постають не лише моральним, а й стратегічним кроком у війні з Росією. Такий фреймінг дозволив коаліції декомунізаторів стати легітимним партнером для президентської адміністрації та парламентської більшості, які шукали символічні інструменти мобілізації суспільства та аргументації «цивілізаційного вибору» між «Європою» й «Русским міром».

У підсумку саме ця мала, але добре організована коаліція отримала можливість ініціювати й реалізовувати ключові рішення: від ухвалення пакета декомунізаційних законів до формування переліків топонімів і пам'ятників, що підлягають перейменуванню й демонтажу, від вироблення нових календарів пам'ятних дат до канонізації певних героїчних фігур. Вона перетворила символічну політику на сферу розподільчих рент: контроль над інституціями пам'яті забезпечив довгострокові позиції, які важко оскаржити навіть за зміни політичної кон'юнктури.

Проте домінування коаліції декомунізаторів не означало повної відсутності альтернатив. У полі пам'яті 2014–2019 років можна виокремити кілька інших груп інтересів, які намагалися просунути власні інтерпретації минулого, але програли в боротьбі за ключові інституційні позиції.

Першою такою групою є умовний «пострадянський» або «ностальгійно-радянський» табір, що виріс із мереж колишньої Партії

регіонів, лівих партій, ветеранських організацій «Великої Вітчизняної війни», структур, пов'язаних із Московським патріархатом тощо. До 2014 року ці актори мали доволі розгалужену мережу місцевих осередків, доступ до центральних телеканалів і вплив на символічну інфраструктуру великих міст Півдня та Сходу. Після Революції Гідності та початку війни значна частина цього ресурсу була втрачена: частина політичних структур зазнала репутаційного банкрутства, частина опинилася на окупованих територіях, інші були маргіналізовані як «п'ята колона».

Це класичний приклад великої, дифузної «латентної» групи з логіки Олсона: її інтереси розмиті, координація втрачена, а доступ до селективних стимулів (посад, бюджетів, медіа) істотно обмежений. У підсумку ця група могла лише локально гальмувати декомунізацію або створювати інформаційні кампанії проти «переписування історії», але не здатна була сформувати ефективну розподільчу коаліцію на загальнонаціональному рівні.

Другою групою є умовний ліберально-плюралістичний табір – частина істориків, правозахисників, громадських діячів, які критикували декомунізаційні закони за порушення свободи слова, спробу юридично зафіксувати «єдину правильну» інтерпретацію минулого, ризики для академічної автономії. Їхні звернення й відкриті листи, дискусії в академічних журналах і медіа наголошували, що політика пам'яті має бути інклюзивною, відкритою до конфліктної багатоголосої інтерпретації минулого й не перетворюватися на інструмент криміналізації інакодумства. Проте, з погляду Олсона, ця група виявилася «перехідною»: її учасники мали високий символічний капітал і міжнародні зв'язки, але не володіли достатнім контролем над інституціями, бюджетами й примусовими механізмами. Їхні селективні стимули були радше зовнішніми (гранти, участь у міжнародних проєктах, символічне визнання), а не внутрішньо-державними. Відтак їхній вплив на офіційний канон залишався обмеженим: вони радше формували поля альтернативної, «контрканонічної» пам'яті, ніж могли змінити головний курс державної політики.

Третьою важливою силою були ветеранські й волонтерські мережі, що виникли у зв'язку з війною на Донбасі. Вони вимагали не лише соціального захисту, а й символічного визнання: через нові дати, пам'ятні дні, монументи, перейменування на честь загиблих, зміну міського простору.

У термінах Олсона ветерансько-волонтерські мережі поєднують риси «привілейованих» (висока мотивація, сильні горизонтальні зв'язки, селективні стимули у вигляді статусу, пільг, локального впливу) та «перехідних» груп (висока чисельність, внутрішня фрагментованість, конкуренція між різними об'єднаннями). Частина цих мереж вступила в

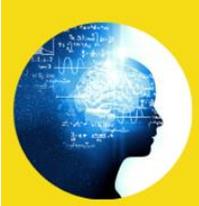

союз з коаліцією декомунізаторів, оскільки їх об'єднували антирадянський, антиросійський і героїко-жертвний виміри нарративу. Інша частина, навпаки, конфліктувала з офіційними інституціями пам'яті, вимагаючи більшого визнання конкретних підрозділів, добровольчих формувань, регіональних ініціатив, що не вписувалися в уніфікований державний канон. У всіх цих випадках бачимо, як різний рівень організованості, доступу до ресурсів і селективних стимулів визначає шанси групи нав'язати свою версію минулого як «загальнонаціональну». Коаліція декомунізаторів, тісно інтегрована в державний апарат і пов'язана з ним взаємними рентами, виступає типовою розподільчою коаліцією, що прагне закріпити свій контроль над інституціями пам'яті. Пострадянські ностальгійні мережі залишаються латентними й реактивними; ліберально-плюралістичні середовища – впливовими у вузьких експертних нішах, але слабкими в інституційному сенсі; ветерансько-волонтерські мережі – важливими союзниками й одночасно потенційними конкурентами в боротьбі за символічний капітал війни.

У такій перспективі конфлікти пам'яті 2014–2019 років постають уже не тільки як зіткнення ідей («національне» проти «радянського», «європейське» проти «імперського»), а як результат конкурентної боротьби кількох малих організованих груп за рентні позиції в полі пам'яті. Саме в цьому полі – між державними інституціями, партійними структурами, експертними спільнотами й громадськими мережами – формується зміст офіційного канону, межі допустимих інтерпретацій минулого й конфігурація пам'ятєвих конфліктів, що визначали обличчя української політики пам'яті в 2014–2019 роках.

Висновок. Застосування теорії колективної дії Мансура Олсона до політики пам'яті в Україні 2014 – 2019 років дозволяє побачити за абстрактною «державою» конфігурацію конкретних малих організованих груп, що конкурують за контроль над інституціями пам'яті та пов'язаними з ними ресурсами. Політика пам'яті постає не стільки як втілення «волі нації», скільки як результат боротьби привілейованих коаліцій, які мають різний доступ до президентської вертикалі, УІНП, парламентських структур, медіа й експертних статусів.

Найуспішнішою в цей період виявилася умовна «коаліція декомунізаторів», яка поєднала високу організованість, ціннісну однорідність і здатність оформити власний історичний проєкт як відповідь на безпекові виклики війни. Її домінування забезпечило ухвалення декомунізаційних законів, інституційне посилення УІНП та закріплення певного канону героїв і дат. Натомість пострадянські ностальгійні мережі, ліберально-плюралістичні середовища й частина ветерансько-волонтерських спільнот

залишилися або латентними, або інституційно слабшими акторами, чий вплив обмежувався локальними опорами та критикою.

У такій перспективі конфлікти пам'яті 2014 – 2019 років доцільно трактувати не лише як зіткнення «національного» й «радянського» наративів, а й як конкуренцію розподільчих коаліцій за рентні позиції в полі пам'яті. Водночас олсонівська рамка не повною мірою враховує міжнародний та емоційно-травматичний виміри політики пам'яті, тому подальші дослідження мають поєднувати підхід груп інтересів з іншими теоретичними моделями та поширювати аналіз на період після 2019 року й у контексті повномасштабної війни.

Література:

1. Касьянов Г. Past continuous: історична політика 1980-х – 2000-х. Україна та сусіди. Київ: Laurus, Антропос-Логос-Фільм, 2018. 420 с.
2. Гриценко О. Декомунізація в Україні як державна політика і як соціокультурне явище. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України; Інститут культурології НАМУ, 2019. 320 с.
3. Гриценко О. Президенти і пам'ять. Політика пам'яті президентів України (1994 – 2014): підґрунтя, послання, результати. Київ: «К.І.С.», 2017. 1136 с.
4. Литвиновська Ю. Етапи реалізації політики пам'яті в Україні (1991–2023 рр.). *Консенсус*. 2024. № 1. С. 92–104.
5. Шаповал Ю. Політика пам'яті і євроінтеграційні прагнення України (2014–2019 рр.). *Проблеми всесвітньої історії*. 2020. № 2(11). С. 7 – 24.
6. Michael Bernhard, Jan Kubik (eds.). *Twenty Years After Communism: The Politics of Memory and Commemoration*. New York: Oxford University Press, 2014. 362 p.
7. Sasse G. Ukraine: The Role of Regionalism. *Journal of Democracy*. 2010. Vol. 21, № 3. P. 41–52.
8. Olson M. *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. Enlarged ed. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1971. viii, 179 p.
9. Olson M. *The Rise and Decline of Nations: Economic Growth, Stagflation, and Social Rigidities*. New Haven; London: Yale University Press, 1982 (this ed.: Veritas, paperback ed., 2022). xix, 267 p.

References:

1. Kasyanov H. V. (2018) Past continuous: istorychna polityka 1980-kh – 2000-kh. Ukraina ta susydy. [Past continuous: historical politics of the 1980s - 2000s. Ukraine and neighbors]. Kyiv: Laurus, Antropos-Logos-Film. 420 p. [in Ukrainian].
2. Hrytsenko O. (2019). Dekomunizatsiia v Ukraini yak derzhavna polityka i yak sotsiokulturne yavyshe [Decommunization in Ukraine as state policy and as a sociocultural phenomenon]. Kyiv: Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy; Instytut kulturologii NAMU. 320 p. [in Ukrainian].
3. Hrytsenko O. (2017) Prezydenty i pamiat. Polityka pamiaty prezidentiv Ukrainy (1994–2014): pidgruntia, poslannia, realizatsiia, rezultaty. [Presidents and memory. The policy of memory of the presidents of Ukraine (1994 – 2014): background, messages, results]. Kyiv: «K.I.C.» 1136 p. [in Ukrainian].

4. Lytvynovska Yu. (2024). Etapy realizatsii polityky pamiaty v Ukraini (1991–2023 rr.) [Stages of implementation of memory policy in Ukraine (1991–2023)]. *Konsensus*, no. 1, pp. 92–104. [in Ukrainian].

5. Shapoval Yu. (2020). Polityka pamiaty i yevrointehratsiini prahnennia Ukrainy (2014–2019 rr.) [Memory policy and Ukraine's Eurointegration aspirations (2014–2019)]. *Problemy vsesvitnoi istorii*, no. 2(11), pp. 7–24. [in Ukrainian].

6. Michael Bernhard, Jan Kubik (eds.). *Twenty Years After Communism: The Politics of Memory and Commemoration*. New York: Oxford University Press, 2014. 362 p.

7. Sasse G. *Ukraine: The Role of Regionalism*. *Journal of Democracy*. 2010. Vol. 21, № 3. P. 41–52.

8. Olson M. *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. Enlarged ed. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1971. viii, 179 p.

9. Olson M. *The Rise and Decline of Nations: Economic Growth, Stagflation, and Social Rigidities*. New Haven; London: Yale University Press, 1982 (this ed.: Veritas, paperback ed., 2022). xix, 267 p.